

MIRACULOUS HIND MADE OF BRONZE

The almost 11-metre-high statue of the Miraculous Hind was erected in Budapest in December 2022. Representing a deer that is jumping off a bronze cliff located in the corner of a triangular plot, the statue can be viewed from several angles, in the backdrop of a shifting relief environment, allowing for different interpretations. Designed by Gyula Sándy, the delicately decorated Art Deco building of the former Postapalota in the background was built in the 1920s. After a long period of abandonment, the Hungarian National Bank moved some of its offices there, and then the Money Museum was opened on the lower floor, with the Miraculous Hind as its symbol. In our interview with the artist, Miklós Gábor Szőke, we discussed the mythology of the deer, the events surrounding the creation of the statue and the role of public sculpture in the 21st century.

„ÜKÖS ÜKÜNK, ŐSÖK ŐSE,
ÁZSIAI PUSZTÁK HŐSE,
VÁGYAT NEVELT CSODAVADRA,
SZARVAST ŪZÖTT NAPNYUGATRA.”

József Attila: A csodaszarvas

CSILLAGVILÁG
MINDENSÉGE

Szöveg: Csóka Balázs
Fotó: Greguss Máté, Hauer Lajos

INTERJÚ SZŐKE GÁBOR MIKLÓSSAL

2022 decemberében állították fel a budai egykori Postapalota kertjében a közel 11 méter magas *Csodaszarvas*-szobrot. A háromszög alakú telek sarkára épített bronz szirtról elrugaskodó szarvas a változatos domborzatú környezetnek köszönhetően mindig más és más perspektívából mutatja magát, eltérő megismerési irányokra adva lehetőséget. A háttérben álló egykori Postapalota épülete Sándy Gyula tervei alapján az 1920-as években épült. Az art deco stílusú, finom díszítésekkel ellátott épület hosszú évekig üresen állt, majd a Magyar Nemzeti Bank alakította ki benne irodaházát, az alsó szinten pedig a Pénzmúzeum kapott helyet, amely a csodaszarvast választotta jelképének. A szobor alkotójával, Szőke Gábor Miklóssal beszélgettünk a szarvas mitológiájáról, a szobor létrejöttének körülményeiről, és arról, hogy milyen felelősséget jelent a köztéri szobrászat a 21. században.

► Külföldről tértél nemrég haza, merre jártál?

Most is külföldön vagyok..., megint Brüsszelben. Itt egy nemzetközi szobrászati tárlaton vettem részt, a *Sculptura Festival*-on, ahová 23 élménybe tartozó európai szobrászt hívtak meg. Megtisztelő volt részt venni a rendezvényen. 9 szobromat állítottam ki, a legkorábbi munkáimtól kezdve a legújabbakig. A kiállítóteret fókuszpontjában kapott helyett a *Harc* (The Clash) című szobrom, az Europa Nostra díjas Gare Maritime épületben, amely Európa legnagyobb teherpályaudvara volt a 20. század legelején.

16 tonnás korten és rozsdamentes acélból készült, tőzsdei diagramokból felépülő medve és bika képében, a tőzsde harcán keresztül mutatom be a modern ember állandó konfliktusát a szükséglet és a beteljesülés között. A szoborban megjelenik az univerzumot alkotó négy őselem is: a tűz (a bika), a víz (a tőzsdét lefagyasztó medve képében), a materiális világot alkotó föld a szobor alatti hatalmas, 20 m²-es földhalom képében (amelyet külön erre a kiállításra terveztem), és a levegő, amely a szellemi világot jelképezi.

A kiállítás március 12-én véget ért, de a több száz műalkotás közül a *Clash* még itt

„Harc” (The Clash) ►

▲ Atlanta Falcons, Mercedes Benz Stadium, Atlanta

marad egy ideig, akkora sikere van. Külön szeretném kiemelni a brüsszeli Liszt Ferenc Intézet a kiállítás szervezésében és csapatom elszállásolásában nyújtott támogatását. Két héten keresztül éjjel-nappal dolgoztunk a szobor összeépítésén és át-helyezésén. Rekordidő alatt dőlt el, hogy a Sculptura szervezői szeretnék még kint tartani a szobromat. Kiváló központi helyen, egy hatalmas parkban került felépítésre a szobor a belga és magyar kulturális intézetek összefogásának eredményeképpen. Néhány alkotásom pedig belga és holland magányüjteményekbe került.

► **Több kontinensen számos szobrod valósult meg. Melyikre vagy ezek közül a legbüszkébb?**

Általában az aktuális munkám a legfontosabb, de ha egyet kell kiemelnem, akkor Amerika egyik legkomolyabb sportszenté-lye előtt, az atlantai Mercedes Benz Stadium főbejáratánál álló *Atlanta Falcons* szobromra nagyon büszke vagyok, ami jelenleg a világ legnagyobb szabadon álló madárszobra. De sok országban van szobrom, mindegyikhez másfajta emlékek, emberek és kultúrák kapcsolódnak. Izgalmas megtapasztalni, hogy egy-egy szobrom milyen reakciót vált ki az emberekből a világ különböző pontján. A *Clash*, magyarul *A tőzsde harca* című szobromat is teljesen máshogy fogadta a sajtó Brüsszelben, mint ha itthon mutattam volna be. Magyarország megítélésének is egész biztos jót tett ez a siker, a szobromat mindenhol méltatták, és az egyik legnépszerűbb alkotása volt a Sculpturának. Üdítő volt művészeti környezetben, ráadásul ilyen színvonalon, nemzetközi környezetben bemutatni a szobrot.

► **Korábban számos alkotásod készült fából. Színesek, lendületesek, magukkal**

ragadóak. Ezek közül véleményem szerint kiemelkedik a Szakácsiban egy nyári tábor keretében 2012-ben felépült Tigris. Miért volt fontos egy mélyszegénységben élő falunak egy fából épített hatalmas Tigrist építeni, mit adhat ez véleményed szerint a helyieknek?

A fával már egyetemista koromban elkezdtem kísérletezni. Szerettem szétszedni kész tárgyakat, és összerakni belőlük új térkonstrukciókat. Egy egyetemi kőfaragó táborban találtam néhány építkezésből maradt léceket, kísérletezni kezdtem velük. Azóta a lécekből való építkezés szobraim védjegyévé vált. A Szakácsiban felállított tigrisszobor még 2011-ben készült egy Hello Wood alkotótáborban, ahol hátrányos helyzetű településeknek készítettünk különböző építészeti munkákat. Az ott elkészült alkotásokat az esemény végén el is helyeztük a rendeltetési helyükön. A legtöbb csoportvezető már hónapokkal, hetekkel előtte elkezdett gondolkodni, hogy mit érdemes csinálni, minek van értelme egyáltalán. Ezek jellemzően funkcionális építészeti dolgok voltak: buszmegálló, köztéri bútorok. Ezután a táborban a résztvevőkkel közösen kidolgoztak egy koncepciót, amit megvalósítottak. Én nem igazán akartam workshopokra járni. Gondoltam, majd lemegyek, és a helyzet úgyis

adja magát. Szakácsi az ország talán második legszegényebb faluja, semmijük sem volt. Elmentem a csapattal a faluba, és arra gondoltam, hogy ide egy szobrot fogunk csinálni, ami védeni fogja a falut. Így született meg a szakácsi tigris fából.

► **A fa használata, az idő múlásának a tudomásulvétele rokonságot mutat Makovecz Imre korai munkáival, akár az éppen ebben a számban bemutatásra kerülő dobogókői síházzal, vagy a tavaly elpusztult tokaji pavilonnal. Makovecz azt vallotta, hogy egy-egy ilyen épület fennmaradásához szükség van a házat használó közösségre, amely óvja és gondozza otthonát. Ha nincs meg ez a közösség, akkor az épület sem marad meg, de nem is érdemes rá, hogy megmaradjon. Mennyire volt ez neked szempont a Tigris megépítésénél?**

Nálam az organikus építkezés volt a szempont. Az alkotásba bevontam a tábor közösségét. Nem voltak hegesztők, szobrászok, de sokat tudtak segíteni a festésben, csavározásban. A szobor közösségi összefogásból született, önkéntesek munkájából. A művet végül a falunak adományoztuk. A mai napig levágják a fűvet körülötte. Számomra már az is csoda, hogy nem tüzelték el, és mindig szoktak küldeni róla egy-egy képet. Talán a fa mulandósága és természetessége emberközelibb is teszi a szobrot – totemként tekintenek rá a helyiek, büszkéek rá.

► **A Széll Kálmán téri Pénzmúzeum, az egykori Postapalota udvarán felállított Csodaszarvas szobrod már klasszikus, időtálló anyagokból, rézből, bronzból**

épült fel. Miért pont csodaszarvas, és mit illik tudnunk erről a mitikus lényről?

A csodaszarvast mint témát mindig is szerettem. A covid óta, ha tehetem, főként vidéken tartózkodom, és ott tervezek. Sokat hallgattam a ropogó tűz mellett a Vágtázó Csodaszarvas zenekart, és elgondolkodtam, vajon mostanában miért nem születnek csodaszarvas-ábrázolások. A Vadászati Világkiállításon nem volt számomra kérdés, hogy egy bögő csodaszarvast alkotok meg hullajtott agancsokból, a magyarok totemét, ezért is lett *Totem* a neve.

Lassan négy éve érkezett a felkérés a Magyar Nemzeti Banktól, hogy lenne-e kedvem egy csodaszarvast tervezni az egykori Postapalota épülete elé. Érdekel, hogyan kapcsolódik majd ez a fontos jelkép az épülő Pénzmúzeumhoz. A válasz viszonylag magától értetődő volt: a jövőnek, azaz a fiatal generáció pénzügyi tudatosságának fejlesztéséért jön létre

◀ Tigris, Szakácsi

◀ Csodaszarvas, Pénzmúzeum

bronzlemezékből rajzolódik ki. Szörzete a honfoglalás kori tarsolylemezek növényi vezérmotívumaiból, palmettalevelekből épül fel, amelyeket kézzel hajlítottunk csapattal „göndörszörűre”. Léptéke az épített környezethez illeszkedik. Azon kívül, hogy a Pénzmúzeum előtt áll, a Krisztina körút, a VárfoK utca és a négy-sávos autót út keresztmetszetében helyezkedik el, minden oldalról más nézetet mutat. A Csodaszarvas egygyé válik az éggel, a levegőbe emelkedik, a szikláról szinte teljesen elrugaszkodik. Aki behatóbban ismeri a különböző népművészeti és művészettörténeti ábrázolásokat, pontosan érti, miért nem akarom egy szarvassal azonos anatómiájú szobrot tervezni. A túlzások szándékosság, mint például az égbe nyúló, napkorongot mintázó kilencágú agancsok is. A téma nagyságát és fontosságát leköve-tik mindkét szobrom esetében a méretek: a Totem 10 tonna hullajtott agancsból és rozsdamentes acélból készült, 16 méter magas és 21 méter széles, 20 méter hosszú, 32 tonna. A Csodaszarvas 11 méter magas, több mint 11 méter hosszú, és több mint 15 tonna.

► **Több alkalommal nyilatkoztad, hogy a megbízás alapja az irányodban meglévő bizalom volt. Hogy zajlott a tervezés, a helyszín kiválasztása, mennyire kaptál szabad kezet?**

A bizalmat előző munkáim, hazai és nemzetközi referenciáim alapján nyerhettem el. A Csodaszarvas számomra nem egy megbízói témát jelentett, hanem belső indítatásomhoz, gondolkodásomhoz illő kifejezőmódot, amit ma szerintem egy Csodaszarvas jelent és közvetít. A helyszínválasztás adott volt, ehhez terveztem meg a szobrot. Kilenc éve saját csapattal dolgozom, akiknek folyamatosan munkát tudok biztosítani. Kezdetől fogva megvan az a szabadságom, hogy csak akkor vállalom el egy munkát, ha szabad kezet kapok. Én tervezem meg, és minden egyes munkafázist a saját csapatomon keresztül bonyolítok le. Ez európai viszonylatban is ritka, csak a legnagyobb szobrászati stúdiók képesek ekkora infrastruktúrával dolgozni.

A stúdió a Weiss Manfréd Művek egykori csarnoképületében

► **Mi a csodaszarvas üzenete számodra, és időszerű, fontos-e a 21. században ez az üzenet?**

A csodaszarvas több ezer év óta élő jelkép. Azért született meg ez a szobor, hogy fenn tudjuk tartani a 21. században is. Nem sajátította ki egyik 20. századi diktatúra sem, de ha kisajátították volna is, szerintem akkor is vissza kéne adni és visszaállítani eredeti jelentését. Itthon szeretünk az ősmagyar identitáshoz kapcsolódó témákhoz politikát rendelni. Szerintem ez nagyon káros, beszűkíti és megosztja az embereket. Ez sajnos nem új keletű dolog: Jankovics Marcellt is támadták, hasonlóan politikai színezetű volt a *Rege a Csodaszarvasról* fogadtatása. El kellett telnie néhány évnek, hogy mindenki önmagáért szeresse. Ez főképpen a médiának köszönhető: muszáj mindent és mindenkit beszakoztatni. Van a média, és van a valóság. Amikor mondja a szomszédod, hogy külön köszöni neked, hogy a buszon ülve elmesélhette a fiának a csodaszarvas történetét, miután találkoztak a szoborral, az a valóság. Ezek a közös történetek erősítik meg bennünket mint közösséget.

► **A közelmúltban elég éles támadásokat kapott a közelben lévő turulszobor. Számítottál-e rá, hogy a Csodaszarvas szobrod is éles támadások keresztútjába kerül?**

Szerintem nincs értelme összehasonlítani a XII. kerületi turullal (ami szobrászatilag egyébként színvonalas munka) a Csodaszarvas szobrommal. Teljesen más kontextusban született a turul: emlékműnek készült, a Csodaszarvas pedig nem emlékmű, soha nem akart az lenni. Egyedül a témájuk hasonló, mindkettő az ősmagyarországhoz

kapcsolódik. A Csodaszarvas támadásai a szokásos, minden köztéri szobornál felmerülő gumicsontok voltak: Miért ennyi? Miért ez? Miért most? Három éve kezdtem el a szobrot, amire elkészült, kitört a háború és elszállt az infláció, ezek nyilván nem kedveznek a szobor kommunikációjának, ahogyan a mi vállalkozásunknak sem. Politikai hasznosítás miatt volt néhány ferdtetés is a szoborral kapcsolatban, ezekre számítottam. Egy felfokozott hangulatú közéleti környezetben sok feszültséget gerjesztenek, egy idő után ezek a hangok lecsengenek, nem érdemes velük többet foglalkozni. Történelmi tanulság, hogy válságokban sokszor érdemesebb nagyot merni, mint csak egy nagyot nyelni: így született meg a Postapalota, de az Empire State Building is. Utóbbi a reményt és a kitartást táplálta az amerikaiakban, azt is ugyanúgy támadták. Azóta is Amerika egyik legfontosabb jelképe. Engem csak a szakmai kritikák érdekelnek, ha vannak, azokat el is olvasom. Számomra egyetlen esztétikai kifogás érkezett, amivel egyetértek: az a szobor előtti kerítés, ami szerintem is teljesen felesleges, én se így terveztem. A megrendelővel közösen dolgozunk egy esztétikusabb megoldáson.

► **Ha jól tudom, nemcsak a szobrászati munkát végzed el egy-egy megbízásnál, hanem a kivitelezést is saját csapattal vállaltok el. Mutasd be kérlek a műhelyeteket, és hogy hol tudtatd ezt felépíteni.**

Számomra a szobrászati munka megvalósítási fázisa elválaszthatatlan a tervezéstől, az alkotói folyamat része. Már az egyetem éveim alatt beláttam, hogy ha

ekkora léptékben gondolkodom, akkor szükségem lesz egy csapatra. A Cet szobrommal kezdődött 2009-ben, amikor egy 19 méteres bálnaszobrot készítettem az akkori Cet (ma Bálna) épület elé. Az azt követő évben már elkezdtem tudatosan toborozni és építeni a csapatomat. Stúdióm, amely egyben műterem, tervezőiroda, kiállítóter és rendezvényter, Csepelen, az egykori Weiss Manfréd Művek csarnoképületeiben található.

► **Mire kötelez téged az egykori Weiss Manfréd gyár öröksége?**

Néhány utcából, köztük a miénkben épül fel a Weiss Manfréd Művek, ennek szellemi örökségét igyekszünk megőrizni, továbbvinni. Sajnos ebben értéket kevesen látnak, egy kicsi emléktábla a bejáratnál utal az egykori, világszinten is jelentős iparmágnásra, aki az ország egyik legjelentősebb kulturális mecénása is volt. Mi az elmúlt nyolc évben saját erőforrásainkhoz mérten felújítottuk az egész utcát, ahol saját tulajdonú csarnokaink találhatóak. A mindennapi szobrászati munka mellett különböző gasztronómiai és kulturális rendezvényeknek is teret adunk. Még a világháborús bombázások közben is fontos volt a növények helyreállítása, feljegyezték a fűkárokat, köztéri bútor- és szoborkárokat (akkor még voltak ilyenek). Most annak örülünk, ha a környezetünkben el tudjuk tüntetni a folyamatosan termelődő szemetet. Más igények voltak akkoriban. Régi felvételeket nézegetve próbálunk közelíteni az akkori igényességhez, és ennek szellemében dolgozunk és alkotunk.

IDENTITÁSKÉRDÉS A KÖZTÉRI SZOBRÁSZATBAN ÉS EMLÉKMŰ-ÉPÍTÉSZETBEN

Gyuriss Dániel

Mi a magyar most? – tette fel a kérdést a 19. században nagy költőnk, Berzsenyi Dániel. Ez a kérdés ma is aktuális. Hogyan lehetséges ábrázolni, formába önteni egy évezredek történelmi múlttal bíró, nemzeté vált közösség saját magáról alkotott képzetét? Ahogy ezekre a kérdésekre rendkívül nehéz még a szóbeli válaszadás is, úgy a szobrász a megvalósíthatatlansággal dacol. A művész lehetetlennel vívott csatájának sok esetben pirruszi győzelme az ilyen alkotások többsége.

Évezredek által hordozott jelképek és szimbólumok segítségével lehetséges a feltett kérdésre választ adni, melyet a szobrászművész elképzelése és lelki-sége öntapintható formába. Azonban minden ilyen imaginációnak vannak kezdeti vonatkoztatási pontjai, eredete, ahonnan maga a gondolat fakad. Ez pedig néhány primordiális szimbólumra vezethető vissza. Ernst Cassirer szerint a szimbolizmus nem más, mint az öntudat reprezentációja, melyet az ember a

nyelven és a művészeteken, valamint a mítoszokon keresztül fejez ki. Ez utóbbiak együtt jelennek meg a térformálás különleges műveletében is, kőből faragott és bronzba öntött formában, szoborba foglalt mondanivalóként, identitásbéli útjelzőként. Azonban minden jelnek szüksége van olyan személyekre, akik képesek azt értelmezni. Akkor szűnik meg ugyanis egy jelkép, amikor már nincs, aki azt dekódolni képes. Emellett a szimbólumokat térben helyezi el az

ember, melyeket saját maga alkot meg. Henri Lefebvre megfogalmazása szerint minden hatalomnak és minden kultúrának szüksége van saját maga által legitímált terekre, amelyek ezt képtelen megteremteni, „az szükségszerűen eltűnik és pusztá folklorrá, mitológiává válik”. Ebből a szempontból mondhatjuk, hogy a magyarság jó helyzetben van, hiszen képes értelmezni saját örökségéből fakadó szimbólumait, érti és használja a saját nyelvét, ismeri mítoszait, és képes a művészet segítségével kifejezni azokat. Mindemellett társadalmi igény is mutatkozik ezek emlékművekbe való foglalása és fenntartása iránt.

Az első magyarság küzdelmeit allegorikusan megjelenítő modern kori szobor az 1878-ban felállított, török félholdas zászlót taposó oroszlánt ábrázoló szigetvári Zrínyi-emlékmű. A magyarság identitását kifejező műveinek további korai példáit a hazai szoborállítások hőskorában, a millennium környékén találhatjuk. Az Országgyűlés az 1896-os évben elfogadott VIII. törvénycikkében rögzítette, hogy a magyar honfoglalás és az ezeréves államiság „maradandó emlékekkel való megőrkítése céljából” Budapesten egy, vidéken hét emlékművet állít fel az évforduló alkalmából. A törvénycikk a Halászbástyánál fellelhető Szent István-szobor, illetve egy „szépművészeti múzeum” megépítését is elrendelte. Az akkori vidéken hét turulmadárt formáló alkotás hirdette az ezeréves magyarság összetartozását, melyből azonban öt a trianoni határokon kívülre került 1920 után. A turul a kereszténység előtti magyarság jelképe, a honfoglaló hősökre utaló identitásszimbó-

▲ Simor Márton: Leszjazott turulmadár (2008), Várpalota, Trianon Múzeum/Zichy-kastélypark. Fotó: Szatmári Ádám